

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

3. Marhold A-A. Responses of international legal academia to the Russian invasion of Ukraine. *Leiden Journal of International Law*. 2023;36(3):487-494.

4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 19 квіт. 2024 р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

Булацевська Яна Вадимівна,
студентка Національного університету
«Одеська юридична академія»

Науковий керівник:
Смирнов Максим Іванович,
доцент кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ЗАТРИМАННЯ ЯК ТИМЧАСОВОГО ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Запобіжний захід є різновидом кримінально-процесуального примусу, який спрямований на забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого, засудженого через певне обмеження їхніх особистих прав. З огляду на це кримінальне процесуальне затримання слід розглядати як тимчасовий запобіжний захід, зміст якого полягає у превентивному обмеженні свободи підозрюваного, обвинуваченого на певний період. Згідно із кримінальним процесуальним законодавством, затримання може здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді, суду, або ж без ухвали слідчого судді, суду «у разі нагальної необхідності запобігти злочинів чи його перепинити». У свою чергу, останнє поділяється на законне затримання та затримання уповноваженою службовою особою. Але для застосування кримінального затримання потрібна підстава, наприклад, «якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин» (п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України) [1]. Затримання, яке проводиться без дотримання встановлених вимог, є порушенням Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенції), зокрема ст. 5 п. 1 [2]. У деяких випадках Європейський суд з прав людини констатував порушення Україною вказаного положення. Наприклад, у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine, заява № 42310/04, рішення від 21 квітня 2011 року) Суд встановив таке порушення. Суть справи полягала в тому, що, на думку заявника, його затримання було незаконним і не ґрунтувалось

на обґрунтованій підозрі у вчиненні ним правопорушення. Крім того, незаконність затримання була зумовлена «неповідомленням» близьких осіб заявника про таке затримання, яке, по суті, було задокументовано як адміністративне, але фактично було приводом для допиту та отримання зізнавальних показань у вчиненні заявником вбивства. Таке затримання було визнано неправомірним, оскільки не було обґрунтованої підозри у вчиненні заявником вказаного вбивства, а за відсутності обґрунтованої підозри особу за жодних обставин не може бути затримано або взято під варту з метою примушення її зізнатися у злочині, свідчити проти інших осіб або з метою отримання від неї фактів чи інформації, які можуть служити підставою для обґрунтованої підозри.

У даній роботі ми будемо досліджувати саме особливості затримання уповноваженою службовою особою у період воєнного стану. З моменту вторгнення російської федерації на територію України, чинне кримінальне процесуальне законодавство, як і будь-яке інше законодавство, зазнало суттєвих змін. Так, задля здійснення дієвого кримінального провадження при теперішніх обставинах необхідно було привести чинне законодавство у відповідність до нових умов. Відповідно, 14.04.2022 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», який значно розширив сферу застосування затримання уповноваженими суб'єктами, а також збільшив відповідні кримінальні процесуальні строки [3]. Затримання особи уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді в умовах воєнного стану здійснюється в загальному порядку, визначеному ст. ст. 208–213 КПК України з урахуванням особливостей, встановлених ст. 615 КПК України [1].

Деякі з проблем, які можуть виникнути при застосуванні затримань в умовах воєнного стану в Україні, проявляються в наступних фактах: по-перше, наразі, в Україні немає окремого закону про затримання в умовах воєнного стану, що може призвести до нерозуміння та неправомірного застосування затримань; по-друге, якщо не будуть встановлені чіткі правила для затримань, може виникнути ситуація, коли правоохоронні органи будуть застосовувати затримання без належного підстави або навіть з політичних мотивів; по-третє, в умовах воєнного стану, коли правоохоронні органи повинні бути особливо активними та відповідальними, може виникнути перевантаження правоохоронних органів, яке може погіршити ситуацію; по-четверте, не всі правоохоронні органи можуть мати належне обладнання та кваліфікацію для затримань в умовах воєнного стану, що може створювати серйозні проблеми при їх застосуванні; по-п'яте, в умовах воєнного стану може бути складно зібрати належні докази для затримання, що може призвести до зменшення ефективності застосування затримань. по-шосте, умови воєнного стану можуть створювати ситуації, коли правоохоронні органи мають застосовувати силу для затримання осіб.

Таким чином, зважаючи на вищевикладене, можна дійти висновку, що в нинішніх реаліях дослідження даної теми набуває особливої актуальності. Так,

розглядаючи дане питання, ми помітили, що на початку війни було збільшено перелік суб'єктів, які мають право надання дозволу на застосування даного запобіжного заходу. Тобто, окрім слідчого судді та суду, які є єдиними уповноваженими на це суб'єктами у мирний час, на таке право було надано також керівнику органу прокуратури. Це пов'язано саме зі збільшенням процесуальних можливостей сторони обвинувачення у даний період. Однак, що стосується чинного КПК, то Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану» від 27.07.2022 № 2462-ІХ внесено зміни до статті 615, а тому доставити затриману особу можна лише до слідчого судді, суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу [4]. Таким чином положення щодо повноважень керівника органу прокуратури із вказаного питання знову виключили.

Також слід зауважити, що згадані вище суб'єкти в цьому випадку мають діяти на власний розсуд. Розсуд у кримінальному процесі – це спосіб реалізації повноважень владних суб'єктів кримінального процесу, який полягає в прийнятті обов'язкових для виконання юридично значущих рішень [5]. І хоча розсуд уповноважених службових осіб передбачає відносну свободу, він є досить обмеженим, оскільки має бути законним та відповідати вимогам кримінального процесуального законодавства. Однак, навіть незважаючи на вказані обмеження, викликає занепокоєння ризик свавільних затримань з боку уповноважених суб'єктів, оскільки їхні рішення ґрунтується виключно на їх суб'єктивній думці, також зросли випадки незаконного затримання, надмірного використання сили, тортури та інші форми жорстокого поводження з затриманими особами.

Щодо строку вручення письмового повідомлення про підозру, то законодавець в частині 7 статті 615 спочатку значно збільшив граничний строк для вручення письмового повідомлення про підозру затриманій особі – з двадцяти чотирьох годин, як це регламентовано в ч. 2 ст. 278КПК України до сімдесяти двох. Збільшення строку для здійснення вищезазначеної процесуальної дії обумовлено особливим режимом здійснення досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації та/або інших держав проти України. Але потім, Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану» від 27.07.2022 № 2462-ІХ, зменшив до сорока восьми годин [4].

Загалом, на мою думку, для запобігання проблем, які виникають під час застосування затримань в умовах воєнного стану в Україні необхідно прийняти спеціальний закон, який би регулював застосування затримань в умовах воєнного стану та визначав права та обов'язки правоохоронних органів та громадян. Цей закон повинен містити наступні правила та процедури: • Визначення умов і порядку застосування затримання в умовах воєнного стану, які відповідають міжнародним стандартам та правам людини. • Права та обов'язки затриманих осіб, які повинні бути гарантовані законом. • Права та

обов'язки військовослужбовців та правоохоронних органів, які здійснюють затримання в умовах воєнного стану. • Порядок здійснення контролю за застосуванням затримання в умовах воєнного стану, який має бути забезпечений незалежними органами контролю. • Правила забезпечення доступу до правової допомоги затриманим особам, включаючи право на захист і підтримку адвоката. • Порядок здійснення перевірки та розслідування затримання в умовах воєнного стану, який має забезпечувати незалежність та об'єктивність розслідування. • Відповідальність за порушення прав затриманих осіб та за незаконне застосування затримання в умовах воєнного стану. Ці правила та процедури мають бути відповідні міжнародним стандартам з прав людини та військового права, а також мають забезпечувати гарантії прав і свобод затриманих осіб.

Отже, кримінальне процесуальне законодавство України зазнає постійних змін та доповнень. Так, зосередивши увагу на деяких аспектах затримання особи в умовах воєнного стану, нами було зроблено детальний аналіз змін і доповнень КПК до статті 615 і також Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану» від 27.07.2022 №2462-IX. Можна зробити висновок, що все ж таки є прогалини в законодавстві, які може вирішити окремий закон про застосування затримання в умовах воєнного стану, який б став важливим елементом правового регулювання застосування затримання та відповідав би міжнародним стандартам з прав людини та військового права.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: станом на 19 квітня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 20.04.2024).

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод :Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р.: станом на 1 серпня 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 20.04.2024).

3. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану»: Закон України від 14.04.2022 № 2201-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text_535 (дата звернення: 20.04.2024).

4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану: Закон України від 27.07.2022 № 2462-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#n50> (дата звернення: 20.04.2023).

5. Торбас О. О. Розсуд у кримінальному процесі України: теоретичне обґрунтування та практика реалізації, монографія Одеса, 2020. С. 9-12. // URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/992c6f4f-98cc-435f-8a38-b12a37e7d54c/content>